

دانشگاه پیام نور تهران
کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی

کلاهبرداری در بیمه خودرو

The auto insurance fraud

استاد راهنما: جناب آقای دکتر ولی ا... انصاری

استاد مشاور: جناب آقای دکتر کیومرث عزتی پور

دانشجو: وحید انوری تفتی

شهریور ۱۳۸۸

چکیده

صنعت بیمه در زندگی معاصر کاملاً جا افتاده است سوءاستفاده از بیمه ها نیز پدیده ای جدی و تهدید آمیز شده است. بعلت فراگیری این معضل افراد زیادی به آن آلوده شده اند. این افراد تفاوت های زیادی با هم و با افراد جامعه دارند که شناسایی و تفکیک آنها اهمیت زیادی در مبارزه علیه این پدیده دارد. صرف نظر شخصیت مرتکبان، خود سوءاستفاده های خدعه آمیز از بیمه های اتومبیل طیف گسترده ای از رفتار ها را شامل می شود که اگر چه شرکت های بیمه آنها را کلاهبرداری از خود می دانند ولی فقط تعداد اندکی از آنها مطابق با عناوین مجرمانه قانونی است. اما این به معنای بی اهمیت بودن سایر سوءاستفاده ها نیست. لذا شناخت و تفکیک آنها از عناوین مجرمانه برای یک مبارزه موثر بسیار ضروری است.

برای مبارزه با کلاهبرداری در بیمه خودرو به مجموعه ای از تدابیر نرم افزاری و سخت افزاری با شرایط و برنامه های خاص نیاز است که تمام دغدغه های بالا در آن دیده شده باشد. در این رساله سعی شده در این مسیر حرکت شود. تعریف بهتری از کلاهبرداری در بیمه اتومبیل داده شده و با دیدن تمام جوانب پیشنهاداتی برای کنترل آن ارائه گردد.

واژگان کلیدی: کلاهبرداری - بیمه - خودرو

صفحه	فهرست مطالب	عنوان
۱	پیشگفتار
۶	مقدمه
۷	۱- پیشینه تحقیق
۸	۲- سوالات
۹	۳- فرضیات تحقیق
۹	۴- منابع و روش تحقیق
۱۰	۵- ساختار تحقیق
۱۲	بخش اول: تکوین کلاهبرداری در حقوق بیمه
۱۴	فصل اول: کلیات
۱۹	گفتار اول: تعریف و ماهیت کلاهبرداری های بیمه ای
۱۹	بند اول - تعریف کلاهبرداری در بیمه خودرو
۲۳	بند دوم - طبقه بندی کلاهبرداری های بیمه ای
۲۶	بند سوم - کلاهبرداری های قابل کشف در برابر کلاهبرداری های غیر قابل کشف ..
۳۰	گفتار دوم: شناسایی کلاهبرداری های مشترک در فرآیند عقد قرارداد بیمه
۳۲	بند اول - در مرحله انعقاد قرارداد
۳۴	بند دوم - در مرحله اعلام ریسک
۳۷	بند سوم - در مرحله وقوع حادثه برای موضوع بیمه
۴۱	بند چهارم - در مرحله پرداخت خسارت
۴۷	بند پنجم - پرداخت خسارت بدون کروکی
۴۸	بند ششم - قائم مقامی بیمه گر
۴۹	فصل دوم: کلاهبرداری های مطرح در بیمه خودرو
۵۰	گفتار اول: بیمه مسئولیت مدنی در قبال اشخاص ثالث
۶۳	گفتار دوم: بیمه حوادث سر نشین
۷۰	گفتار سوم: بیمه بدنه خودرو

بخش دوم: کلاهبرداری در بیمه خودرو از دیدگاه حقوق جزا	۷۸
فصل اول: عناصر کلاهبرداری در بیمه خودرو	۸۰
گفتار اول: ارکان بزه تام کلاهبرداری در بیمه خودرو	۸۲
بند اول - رکن قانونی	۸۲
بند دوم - رکن روانی	۸۳
بند سوم - رکن مادی	۸۷
گفتار دوم: بزه شروع به کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۰۱
فصل دوم: جستاری در حاشیه کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۰۷
گفتار اول: مشارکت در کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۰۸
گفتار دوم: معاونت در کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۱۳
بخش سوم: سیاست کیفری برای مقابله با کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۱۵
فصل اول: کلاهبرداری در بیمه خودرو از دیدگاه جرم شناسی	۱۱۷
گفتار اول: شرایط فردی - اجتماعی و کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۱۸
بند اول - طبقات اقتصادی مجرمین کلاهبردار	۱۱۸
بند دوم - شخصیت روانی و کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۲۳
فصل دوم: اقدامات کیفری، تأمینی و تربیتی برای مجرم کلاهبردار	۱۳۰
گفتار اول: مجازات فعلی برای کلاهبرداران بیمه های خودرو	۱۳۳
گفتار دوم: مجازات پیشنهادی برای کلاهبردار در بیمه های خودرو	۱۳۸
بخش چهارم: مدیریت مبارزه با کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۴۰
فصل اول: چالشهای مبارزه با کلاهبرداری در بیمه خودرو	۱۴۲
فصل دوم: اقدامات سایر کشورها در مبارزه با کلاهبرداری در بیمه	۱۵۲
نتیجه گیری و پیشنهاد	۱۵۷
فهرست منابع	۱۶۲

پیشگفتار

بشر امروز به کمک ابزارها و ماشینها توانسته است کارهای بزرگتری را در زمانی مساوی با قبل انجام دهد. انسان امروز توانسته است با تولید و مصرف بیشتر رفاه مادی خود را افزایش دهد. در پی استفاده از ماشین در تولید و تاسیس کارخانجات بزرگ ضرورت حمل و توزیع سریع محصولات و نیاز روز افزون به رفت و آمد و جابجایی افراد، خودروها پا به عرصه وجود گذاشتند، ارمغان دیگر ماشینگرایی گسترش بیمه بوده است. ماشینگرایی از یک سو میزان و روش تولید را دگرگون نمود از سوی دیگر طبقات اجتماعی را جابجا کرد.

این تاثیر اخیر خود موجب تحولی مهم در حقوق مسئولیت مدنی گردید و اصل مسئولیت مدنی مبتنی بر نظریه خطر را به جای مسئولیت مدنی مبتنی بر نظریه تقصیر نشاناد. چرا که حوادث ماشینی به طور منصفانه متناسب به صاحبان ماشین است که با ساختن یا خرید ماشین و به کار بردن آن ها هم از منافع آن سود می برند و هم محیط را خطر آلود می کنند. این تحولات موجب ضرورت طرح بیمه با گسترش امروزی آن شد. لذا توسعه بیمه پیامد توسعه ماشینیزم است. بیمه ها با انواع مختلف آن و با اینکه خواستگاه متفاوتی دارند همه یک هدف و یک مطلوبیت را برای انسان فراهم می کنند و آن حمایت جان آدمی یا نسل او در مقابل حوادث است.

بیمه اساساً پدیده ای جدید است و با خود نظم جدیدی به همراه دارد. انواع قدیمی بیمه در کشور های محل تولد خود عمری چهارصد ساله دارد اما در ایران هفتاد سال و نوع خودرویی آن فقط چهل سال سابقه دارد. فرهنگ غلط ایرانی ها در رانندگی شهرت جهانی دارد. هر ساله ایران در صدر جدول بالاترین تلفات ناشی از تصادفات رانندگی قرار دارد. عمده قربانیان این حوادث از افراد در سن کار و سرپرست خانوار هستند. از میان رفتن سرپرست و کودکانی که در

این چنین خانواده های بی صاحبی رشد خواهند کرد نگرانی همه را برانگیخته است. صنعت بیمه کشور نمی تواند در میزان این تصادفات و علل آن تاثیری داشته باشد به همین خاطر سعی دارد با معلول و نتایج آن مقابله کند و مقداری از آثار شوم آنرا بکاهد. اما در این عرصه هم انسانهای اخلاقلگر سوء استفاده های خود را شروع کرده اند و باعث شده اند بیش از پیش کارایی بیمه در جبران خسارت ها کاسته و موجبات نارضایتی عمومی فراهم شود.

در سال ۱۳۸۳ حدود سی هزار نفر در تصادفات رانندگی با آهنگی رو به رشد کشته شده بودند که خوشبختانه با سخت گیری و وسواس پلیس این روند متوقف و آمار تلفات رانندگی در سال ۱۳۸۷ به ۲۲ هزار کشته در سال کاهش یافت.^۱ اما زندانیان حوادث رانندگی و خسارتهای مالی و جانی این تصادفات هم چنان مشکل بزرگ و قابل توجه ایران باقی ماند.

حدود ۴۰ درصد از قربانیان موتور سوار و ۴۰ درصد دیگر عابر پیاده هستند که معمولاً در برخورد با خودروها جان سپرده اند. در سال حدود ۱۲ هزار نفر مقصر حوادث رانندگی به دلیل نداشتن بیمه نامه یا گواهینامه زندانی می گردند. حدود ۲ هزار نفر از آنها به دلیل عدم استطاعت مالی در پرداخت دیه زیان دیدگان که گاهی تا ۷۰۰ میلیون تومان بالغ می گردد، سالها در زندان به سر می برند، در حالی که در صورت داشتن بیمه نامه کامل می توانستند محکومیت مالی خود را پرداخت نموده و خانواده قربانی حادثه و نیز خانواده خود را از سرپرستی و نان آور محروم ننمایند.^۲

زندانانی که از بابت بدهکاری خسارات جانی تصادفات در سی سال گذشته به زندان رفته اند به ۴۳۰ هزار نفر می رسند.^۳ این مقدار زندانی نشانه عدم توانایی مردم در جبران خسارات ایجاد

^۱ - سایت رسمی خبرگزاری فارس، farsnews.ir مورخ ۸۸/۲/۲۱

^۲ - روزنامه خورشید، مورخ ۸۷/۹/۳۰ ص ۱۸

^۳ - روزنامه دنیای اقتصاد، مورخ ۸۷/۸/۶، ص ۱۲

شده و حجم مالی سنگین جاری در این بخش می باشد. چیزی که به قربانیان واقعی ولی بدون پوشش بیمه و افرادی که به دروغ خود را قربانی قلمداد می کنند انگیزه کافی برای سوء استفاده می دهد.

به خاطر حساس بودن مشکل زندانیان بدون بیمه، رئیس سازمان زندانهای وقت در سال ۶۹ اقدام به تاسیس ستاد دیه کشور نمود تا با جمع آوری کمک های مردمی کاری انجام دهد. توان این ستاد بسیار محدود بود و عملاً کار چندانی پیش نبرد. سازمان موازی ولی قدیمی تر این نهاد، یعنی صندوق تامین خسارتهای بدنی که زیر نظر سازمان بیمه مرکزی ایران همراه با اولین قانون بیمه اجباری شخص ثالث در سال ۱۳۴۷ تاسیس شد هم چندان مفید واقع نگردید. به این لیست اداره معسرین دیه دادگستری را هم باید اضافه کرد. در پی این ناکارآمدی ها اصلاح قانون بیمه شخص ثالث یکی از اصلی ترین دغدغه های سالهای ۷۸ تا ۸۴ کمیته حقوقی ستاد دیه کشور بود و نتایج آن پس از تقدیم به رییس جمهور در تیرماه ۸۴ به مجلس ارائه و نهایتاً منجر به تصویب قانون جدید در مرداد سال ۱۳۸۷ شد. عمده تغییرات قانون بیمه جدید بالاتر بردن تعهدات شرکت های بیمه و ایجاد منابع مالی قویتر برای صندوق تامین خسارت های بدنی از بودجه شرکت های بیمه است که با توجه به بنیه مالی و ضرر دهی آنها موفقیت آن با تردید مواجه شده است. لذا از این نظر نیز جلوگیری از سوء استفاده های مالی کاملاً توجیه پذیر و قابل دفاع است.

اکنون صنعت بیمه ۱/۵ درصد از کل تولید ناخالص کشور را به خود اختصاص می دهد و حدود ۵۰ درصد از این سهم فقط به بیمه شخص ثالث اتومبیل اختصاص دارد.^۴ حق بیمه تولیدی کشور در کلیه رشته ها در سال ۱۳۸۶ به ۳ تریلیون و ۳۸۲ میلیارد تومان رسید که ۱ تریلیون و ۷۶۷ میلیارد تومان آن مربوط به بیمه شخص ثالث جدای از بیمه بدنه و سرنشین می باشد. در سال

^۴ - روزنامه اطلاعات اقتصادی، مورخ ۸۷/۹/۲۴، ص ۱۹

۱۳۸۶ حدود ۱ تریلیون ۳۵۲ میلیارد تومان خسارت مالی و جانی بابت بیمه شخص ثالث، ۲۵۳ میلیارد تومان خسارت مالی بابت بیمه بدنه و ۳۴ میلیارد تومان خسارت جانی بابت بیمه سرنشین پرداخت شده است. به این ترتیب با کسر سایر هزینه ها بیمه فقط در شاخه شخص ثالث متحمل ۳۵۸ میلیارد تومان ضرر گردیده است.^۵

کمیته اروپایی بیمه ها خسارت کشور های عضو را ۸ میلیارد یورو، معادل ۲ درصد کل حق بیمه های تولیدی در سال ۱۹۹۶ برآورد کرده است.^۶ بنا بر پاره ای از آمار منتشر شده از سوی ائتلاف ضد کلاهبرداری بیمه ای آمریکا انواع کلاهبرداری ها در این کشور حداقل سالانه ۸۰ میلیارد دلار، معادل هر آمریکایی سالانه ۹۵۰ دلار خسارت وارد می کند. از این مقدار ۱۳ تا ۱۸ درصد فقط متعلق به ادعاهای دروغین در صدمات جسمی به سبب حوادث رانندگی بوده است.^۷ همینطور در گزارشی که دپارتمان بیمه کالیفرنیا^۸ منتشر کرده است در این ایالت ۳۰ میلیون نفری آمریکا در سال ۲۰۰۸ حدود ۱۲۳ میلیارد بیمه نامه به فروش رفته است که برآورد می شود ۱۵ میلیارد دلار از خسارت های پرداخت شده به سبب کلاهبرداری بوده است، معادل هر نفر ۵۰۰ دلار.^۹ از نظر این گزارش کلاهبرداری بیمه ای در آمریکا دومین جرم کشور آمریکاست. البته مشکل کلاهبرداری بیمه ای در ایران هرگز به وخامت آمریکا نیست. مشکل آنها هم مشکل ما نیست ولی آنچه عبرت آموز است روش ، ساختارهای کمک دهنده، سرعت عمل و جزمیت آمریکایی ها برای حل مشکلاتشان است.

^۵ - کلیه آمار از لینک آماری سایت رسمی بیمه مرکزی ایران centinsur.ir استخراج شده است

^۶ - متن اینترنتی "The European Insurance Anti-fraud Guide", Euro Publishing System, Ed., May ۱۹۹۶

^۷ - مقاله اینترنتی به نام [insurance fraud, the crime you pay for](http://insurancefraud.org/fraud-backgrounder.html)

منتشر شده در آدرس اینترنتی: insurancefraud.org/fraud-backgrounder.html

متعلق به ائتلاف ضد کلاهبرداری بیمه ای آمریکا: [coalition against insurance fraud](http://coalition-against-insurance-fraud.org)

^۸ - California department insurance

^۹ - reducing insurance fraud in California, may ۲۰۰۸

این گزارش توسط یک کمیته کاری ۱۶ نفره و با نظارت و مشاوره ۱۶ نفر از کارشناسان بیمه ای و بازپرسان تهیه شده است. این گزارش در [fraud division investigator](http://frauddivisioninvestigator.org) بازوی عملیاتی [fraud division](http://frauddivision.org) از زیر مجموعه های دپارتمان بیمه کالیفرنیا تهیه شده است.

در ایران آمار یا تلاشی رسمی برای برآورد این خسارات صورت نگرفته است اما کهبزادی مدیر کل شرکت بیمه ایران در یکی از سخنرانی های خود در شهریور ۱۳۸۵ خسارات ناشی از تقلبات بیمه ای در ایران را چیزی بین ۳۰ تا ۶۰ میلیارد تومان ذکر کرده است.^{۱۰}

صنعت بیمه در جهان امروز جای خود را کاملاً باز کرده است در آینده هم این موقعیت مستحکمتر شده و گسترش بیشتری می یابد. با رشد این صنعت و نیز خصوصی شدن آن، شرکت های بیمه ای به فکر کاهش هزینه های خود برای ارائه قیمت های رقابتی خواهند افتاد. تا قبل از این، سوءاستفاده هایی که از این بازار می شد به نوعی با بالاتر بردن قیمت خدمات ارائه شده بر دوش خریداران آن می افتاد و لیکن امروزه به حدی رسیده است که این میزان دیگر قابل چشم پوشی نیست و باید با آن مبارزه کرد.

^{۱۰}-وبلاگ خبری بیمه گران bimehgaran.persianblog.ir مورخ ۱۳۸۵/۶/۲۹

مقدمه

گسترده‌گی جرایم مالی در کشور به نحوی است که هرگونه پایان نامه با عنوان جرایم اقتصادی و عناوین مشابه کلی گویی است. لذا با این ایده که جرایم مالی بنا به عرصه ای که در آن به وقوع می پیوندد بایستی تفکیک شده و هر بخش جداگانه مورد مطالعه قرار گیرد به تعیین موضوع رساله اقدام گردید.

گذشته از گسترده‌گی جرایم مالی، بررسی های حقوقی در کشور بسیار ذهنی است و بیشتر وقت آن صرف نزاع های متنی می شود. بسیار سخت است واقعیات موجود در جامعه را با عناوین و عناصر حقوقی آنها تطابق دهیم. بررسی ریز به ریز و عمیق در یک موضوع مشخص و محدود به ندرت صورت گرفته و رساله این انگیزه را دارد تا این فضای مشترک ما بین کار حقوقی محض و کار تجربی و عینی تر را حداقل در این موضوع خاص تجربه کند. متأسفانه در ایران آمار رسمی حتی از نوع محافظه کارانه ی آن در مورد جرایم مالی وجود ندارد. هر از چند گاهی مسئولین اداره آگاهی و نه قوه قضاییه در یک سخنرانی خبر از افزایش یا کاهش فلان درصدی جرایم مالی می دهند بدون اینکه هیچوقت مقدار قبلی آن اعلام گردد. جالب اینجاست که پلیس خبر از کشف ۹۷ درصدی جرایم مالی هم می دهد. این در حالی است که اساساً مشخص نیست چند شکایت مالی در دادسراها وصول شده و از همه مهمتر اینکه معلوم نیست کدام جرایم را در زمره جرایم مالی دانسته اند. با همه اینها با عبور از راهرو دادسراها می توان فهمید غیر از پرونده تصادفات و چک بی محل، کلاهبرداری و سرقت عمده شکایات را تشکیل می دهد. بالا بودن این آمارها خود حاکی از بیماری ریشه دار در جامعه است. کلاهبرداری در بیمه خودرو، نمونه و بریده ی بسیار

کاملی از این بیماری است و کالبد شکافی و بررسی همه جانبه آن انگیزه اصلی برای مطالعه بوده است.

۱- پیشینه تحقیق

صرف نظر ضعف اساسی در کارهای اجرایی و علمی کشور در رابطه با جرایم اقتصادی، به طور خاص در رابطه با کلاهبرداری های بیمه ای تابحال هیچ تلاش علمی مدون و کنترل شده ای نه از سوی دانشگاه ها و نه از سوی خود شرکتهای بیمه صورت نگرفته است. عملکرد شرکتهای بیمه در این رابطه کاملاً منفعلانه بوده است. از دیدگاه اجرایی هیچ تلاش توسعه ای که از داخل خود کشور آغاز شده باشد دیده نمی شود معمولاً ۱۰ - ۱۵ سال پس از اینکه تکنولوژی جدیدی در سرتاسر اروپا به کار گرفته شد از سر اجبار، ابتدا در یک تحقیق صوری لزوم وارد شدن آن تکنولوژی توجیه شده و سپس دلالاتی برای خرید و وارد کردن آن، آنهم به صورت ناقص دست به کار می شوند.

از لحاظ علمی نیز موضوع رساله در پژوهشگاه ها و دانشگاه های ایران مغفول بوده است. به جز چند مقاله ترجمه ای در مجله تازه های بیمه وابسته به پژوهشکده بیمه مرکزی ایران که کمتر از انگشتان یک دست هستند کار دیگری انجام نشده است. به طور خاص در موضوع کلاهبرداری های بیمه ای تا آخرین مراحل نوشتن این پایان نامه فقط دو پایان نامه دیگر ارائه شده بود که یکی از آنها به سبب کلی بودن عملاً هیچ حرف تازه ای برای گفتن نداشته و فقط یکی از آنها قابل توجه بود که از نتایج آن در این رساله استفاده شده است.

شرکتهای بیمه همه از پدیده ای که آنرا کلاهبرداری از خود می دانند شاکی هستند در بررسی این پدیده به اعمال بسیاری بر می خوریم که با تعریف قانونی از کلاهبرداری انطباق ندارد با این حال زیان آور بودن آن بر کسی پوشیده نیست در بررسی هایی که در پایان نامه انجام شده ضعف

مواد قانونی و نظریات حقوقی که قضات و وکلا بتوانند بر مبنای آن به نتیجه برسند کاملاً روشن می شود ایجاد یک رویه قضایی کافی و فربه با جمع آوری کلیه تجربیات حقوقی گذشته برای یک قضاوت موثر بسیار مفید است. انباشته و یکجا نمودن تجربیات پلیس و ارزیابان و ماموران پرداخت خسارت و وکلای حقوقی بیمه در رابطه با نحوه اثبات جرم در دادگاه از اهمیت بالایی برخوردار است. این پایان نامه بنا به موضوع خود این هدف کلی را مد نظر قرار داده است که ضمن حمایت از اصلاح ساختار فنی بیمه، مسائل حقوقی را هم در این اصلاحات لحاظ کرده، عاملی برای توسعه و مفید تر شدن صنعت بیمه باشد.

۲- سوالات

کلاهبرداری مورد بحث در این پایان نامه لزوماً آنچه در قانون تشدید مجازات آمده نیست و آن چرا مد نظر قرار داده است معنای کلی و لغت نامه ای آن و آن چیزی است که صنعت بیمه از آن به عنوان کلاهبرداری یاد می کند. این پایان نامه به جهت شناسایی بهتر افعال متقلبانه در بیمه خودرو سوالات و فرضیات خود را به شرح زیر مطرح می کند.

۱- آیا عنصر مادی کلاهبرداری های مورد نظر با عنصر مادی جرم کلاهبرداری منطبق است؟

۲- روشهای مورد استفاده کلاهبرداران در بیمه خودرو از مصادیق شناخته شده جرم کلاهبرداری

در ایران هست یا خیر؟

۳- از بستن عقد بیمه تا وقوع حادثه و پرداخت خسارت، عنصر معنوی کلاهبرداری های مورد نظر

چگونه قابل احراز است؟

۴- از دیدگاه کیفر شناسی، کیفر های بکار رفته برای این گروه از مجرمین مناسب است یا خیر؟

۵- ساختار فعلی دستگاه قضایی و هم چنین صنعت بیمه کشور و قوانین مربوطه برای مبارزه با کلاهبرداری های مورد نظر کافی است یا نه؟

۳- فرضیات تحقیق

رساله در پاسخ به سوالات طرح شده فرضیات زیر را بررسی کرده است.

۱- با کمی مسامحه عنصر مادی کلاهبرداری های مورد نظر با عنصر مادی جرم کلاهبرداری منطبق است.

۲- پاره ای از شگرد های مورد استفاده در این کلاهبرداری ها از مصادیق شناخته شده جرم کلاهبرداری نیست.

۳- عنصر معنوی شامل سوءنیت عامی است که صرف وقوع فعل خدعه آمیز از ناحیه مرتکب دلیلی بر آن خواهد بود و نیازی به اثبات مجدد ندارد.

۴- کیفر های اعمال شده در رابطه با افراد کلاهبردار در بیمه های خودرو مناسب نمی باشد.

۵- ساختار فعلی دستگاه قضایی و نیز صنعت بیمه کشور و قوانین مقابله کننده با کلاهبرداری ها پاسخگوی مبارزه با این جرم نمی باشد.

۴- منابع و روش تحقیق

رساله حاضر به غیر از مطالعه کتابخانه ای و جمع آوری اطلاعات لازم از کتب و مجلات مربوطه، استفاده از آرشیو مطبوعات و سایت های اینترنتی، عمده نتایج خود را از مصاحبه با کارشناسان و ماموران ارزیابی خسارت شرکتهای بیمه، کارمندان بخش پرداخت

خسارت و ادوات حقوقی بیمه ها، تکنسینهای فنی کارگاه های تعمیراتی خودرو و تعدادی از نمایندگی های بیمه گردآوری کرده است. همچنین به جهت دست یابی به رویه دستگاه قضایی ایران در این زمینه طی نامه نگاری با ادارات حقوقی سه شرکت بیمه، آسیا و البرز در تهران و بیمه ایران در یزد، مطالعه ۳۳ پرونده های مطرح در این واحدها از سال ۱۳۸۰ به این طرف که منجر به صدور رای گردیده یا در حال رسیدگی بودند ممکن گردید که نتایج آن در رساله مورد استفاده قرار گرفته است.

۵- ساختار تحقیق

این رساله دارای سه بخش می باشد. مطالعه کلاهبرداری بیمه خودرو از دیدگاه جزایی مستلزم آشنایی با چگونگی تکوین کلاهبرداری در حقوق بیمه خودرو است. به طور خاص برای فهم بسیاری از قانون شکنی های خدعه آمیز در بیمه خودرو بایستی علاوه بر قانون عمومی بیمه مصوب ۱۳۱۶، قانون بیمه اجباری رانندگان در برابر شخص ثالث نیز مورد مطالعه قرار گیرد. چندی پیش قانون بیمه شخص ثالث مصوب ۱۳۴۷ با تصویب قانون جدید مصوب ۱۳۸۷ لغو گردید. قانون جدید دارای تغییرات قابل توجهی است. این رساله اولین مطلبی است که در مورد آثار حقوقی قانون جدید و تاثیر آن را در حقوق کیفری بحث خواهد نمود.

بخش اول پس از یک آشنایی کلی با بیمه، کلاهبرداری در بیمه خودرو را تعریف می کند و پس از تحلیل و طبقه بندی آنها به یک جمع بندی در رابطه با ماهیت و قلمرو این جرم می رسد. رساله در پایان این قسمت از مباحث، خود نیز با معرفی کلاهبرداری های

قابل کشف و غیر قابل کشف طبقه بندی ای را ارائه می دهد. سپس با مد نظر قرار دادن قوانین بیمه ای چگونگی استفاده از فریب و نیرنگ برای شکستن و زیر پا گذاشتن قوانین را مرحله به مرحله شرح می دهد. در این بررسی جمعاً ۲۲ نمونه از مشکلات و پرونده های واقعی مرتبط ذکر و جایگاه حقوقی آنها نشان داده می شود. نمونه های ذکر شده به طور ضمنی در بخش بعد مورد توجه و قضاوت قرار می گیرد.

بخش دوم به کلاهبرداری در بیمه خودرو از دیدگاه حقوق جزا می پردازد. در این بخش ابتدا عناصر جرم کلاهبرداری را دقیقتر تشریح و سپس تطابق آنرا با افعالی که تصور می شود کلاهبرداری در بیمه خودرو هستند بررسی می کند. نویسنده در این فصل سعی می کند آن دسته از اعمالی که شرکتهای بیمه را آزار می دهد با تعریف قانونی از جرم کلاهبرداری تطبیق داده و آنهایی را که منطبق اند مشخص نماید. خواهیم دید که بسیار از افعال متقلبانه زیانبار از شمول قانون تشدید مجازات مرتکبین کلاهبرداری خارج و به جهت تعریفی نواقص قانونی متعددی برای مبارزه با این جرم وجود دارد.

بخش سوم به سیاست کیفری برای مقابله با کلاهبرداری در بیمه خودرو می پردازد. در این بخش، بزهکاران این عرصه از دیدگاه جرم شناسی و روانشناسی جنایی بررسی می شوند آنگاه سعی می شود اقداماتی را که برای دفاع از اجتماع در برابر این افراد مفید به نظر می رسد بیان، و صرف نظر از مجازات هایی که در قانون برای این اعمال آورده شده بنا بر دلایل علمی خود به تعیین مجازات پردازد.

بخش چهارم پایان نامه به مدیریت مبارزه با کلاهبرداری در بیمه خودرو می پردازد. در این بخش طی دو فصل ابتدا چالشهای مبارزه با کلاهبرداری بیمه ای تشریح می شود و سپس اقدامات تعدادی از کشور های خارجی در رابطه با این مشکلات ذکر می گردد. ماحصل بخش لزوم مدیریت صحنه مبارزه و الگویی برای آن را نشان خواهد داد در انتهای پایان نامه نیز با جمع بندی کلیه اطلاعات جمع آوری شده پیشنهادهایی کاربردی ارائه می گردد.

بخش اول

تکوین کلاهبرداری در حقوق بیمه

تا زمانی که قانونی وجود نداشته باشد جرمی وجود ندارد. تا زمانی که قرارداد و پیمانی هم وجود نداشته باشد پیمان شکنی و فریب در آن واقعیت پیدا نخواهد کرد. قبل از هرچیز برای اینکه پدیده کلاهبرداری در بیمه خودرو را بشناسیم لازم است قوانینی که مستقیم یا غیر مستقیم زمینه ساز وجود آن می شوند را بشناسیم.

این بخش در دو فصل به این مهم می پردازد. به جهت ورود به بحث در فصل اول بیمه و انواع آن به طور مختصر معرفی می شوند سپس قلمرو و ماهیت کلاهبرداری های بیمه ای و طبقه بندی های ارائه شده ذکر گردیده خود نیز با تقسیم کلاهبرداری ها به قابل کشف و غیر قابل کشف طبقه بندی کاربردی جدیدی ارائه می دهد. در ادامه به بازیابی کلاهبرداری های مشترک در صنعت بیمه و آوردن نمونه های عینی از آن می پردازد. در فصل دوم با مد نظر قرار دادن قوانین و عرف رایج در بازار بیمه اتومبیل کشور کلیه فریب هایی که ممکن است در این قسمت اتفاق افتد را مورد به مورد بررسی نموده و در آنها طرح سوال می نماید. تجزیه و تحلیل و قضاوت در باره این سوالات در بخش بعدی صورت خواهد گرفت.

فصل اول: کلیات

در تقسیم بندی حقوقی، حقوق بیمه یکی از شاخه های حقوق خصوصی است که از برخی قواعد و ضوابط حقوق مدنی سیراب می شود. اعمال بیمه ای هم چنین مطابق ماده دو قانون تجارت جز عملیات تجاری به حساب می روند. اصول پایه و ژرف حقوق تجارت مانند اصل سرعت گردش ثروت ها و خدمات و اصل اعتبار و اعتماد مبنا و اساس فعالیت های بیمه ای است. بنابراین حقوق بیمه زیر تاثیر حقوق مدنی و حقوق تجارت قرار دارد. با این حال به خاطر ضرورت های اقتصادی و اجتماعی که موجب رشد شگفت انگیز این صنعت شده است جای ویژه ای در بین رشته های حقوقی به خود اختصاص داده است تا آنجا که می توان نوعی استقلال نسبی و اصالت را به آن نسبت داد.^{۱۱}

درست است که قرارداد بیمه از جهت شرایط صحت و درستی آن (قصد و رضا- معین بودن موضوع- اهلیت طرفین- مشروعیت جهت) و آثار عقد و انحلال آن از قانون مدنی پیروی می کند ولی به جهت ماهیت تعاونی دارای ویژگی های منحصر به فرد است. به عنوان مثال عیب و نقص هایی که تقلب و تدلیس در دیگر معاملات ایجاد می کند موجب بطلان آنها نیست بلکه به شخص فریب خورده امکان حق فسخ می دهد ولی در حقوق بیمه سوءنیت و تقلب موجب بطلان آن

^{۱۱} - محمود صالحی، جانعلی، حقوق بیمه، جلد دوم، انتشارات سمت، ۱۳۷۵، ص ۲۴

است. یا مثلاً وقتی بیمه گر مجوز برای صدور بیمه نامه نداشته است در واقع یعنی اهلیت نداشته است لذا چنانچه بیمه نامه ای صادر کند باطل است و اگر خسارتی رخ دهد طبق قانون مدنی نمی توان بیمه گر را علاوه بر پس دادن حق بیمه دریافتی مجبور به پرداخت خسارت نمود ولی می بینیم که طبق ماده ۶۸ قانون بیمه بیمه گر مسئول پرداخت خسارت هم شناخته شده است.

بیمه در واقع از فرصتهای موجود در قانون مدنی برآمده است. با اجازه ای که در حقوق مدنی ایران برای عقد انواع قرار داد با شروط مخصوص به خود داده شده است ظاهراً عقود بیمه ای دچار بحران مشروعیت نخواهند شد. البته در ابتدایی که مسلمانان با بیمه آشنا شدند ایرادات اساسی از جهت نامشروع بودن بدان وارد گردید.

اولین بار مسلمانان امپراتوری عثمانی از طریق بیمه های دریایی با این عقود آشنا شدند. مفتیان آن زمان عثمانی بیمه را نوعی قمار، شرط بندی، ضمان ما لم یجب، جهل به عوض، عقد غرری و معلق و آلوده به ربا دانستند و آنرا خلاف شرع اعلام کردند. البته ایرادات و ابهامات بسیاری در قراردادهای آن زمان وجود داشت به همین خاطر در مقام رفع مشکل فقهی بیمه به تاسیس شرکت های بیمه تعاونی که در آنها بیمه گر و بیمه گذار یکی بود اقدام نمودند. با شفاف تر و دقیقتر شدن قرار داد های بیمه بسیاری از ایرادات فقهی آن برطرف شد. در کنار آن تفسیر قرار دادهای بیمه به نوعی دچار استحاله شد و به صورت شاخه هایی از مضاربه، صلح، عقد ضمان، جعاله و تعاونی تفسیر شدند.^{۱۲}

به هر حال آنچه روشن است اینکه قرارداد های بیمه استحکام خود را به دست آورده اند. رشته های مختلف آن مشابهت هایی با هر یک از عقود شرعی دارند. بیمه عمر شباهت به عقد مضاربه دارد، بیمه های عمر به نفع شخص ثالث، شبیه به ماده ۱۹۶ قانون مدنی است، بیمه اموال شبیه به

^{۱۲} - عرفانی، توفیق، قرار داد بیمه در اسلام، انتشارات کیهان، ۱۳۷۱، صص ۳۵-۳۶

ضمان اعیان و بیمه های مسئولیت مدنی شبیه به ضمان عقدی. برای مشروعیت انواع بیمه از اصول و قواعدی نام برده می شود. از جمله آنها می توان به قاعده (اوفوا بالعقود)، (المسلمون عند شروطهم)، (قاعده تسلیط) و (الناس مسلطون علی اموالهم) اشاره کرد.^{۱۳}

بیمه یک نوع قرارداد جدید مابین انسانهاست. بیمه یک رابطه مبتنی بر قرارداد است که بر اساس آن بیمه گر با بیمه گذار توافق می کند در قبال دریافت حق بیمه از بیمه گذار، به نمایندگی از او تامین مالی برای جبران خسارات وارد به یک نفع بیمه پذیر ناشی از خسارت تعریف شده ولی نا مطمئن در آینده را به عهده گیرد.

قرار داد بیمه با تعاریف متعددی صورت می گیرد. در تعریف عقد بیمه ماده یک قانون بیمه مصوب ۱۳۱۶ می نویسد:

" بیمه عقدی است که به موجب آن یک طرف تعهد می کند در ازای پرداخت وجه یا وجوهی از طرف دیگر در صورت وقوع حادثه برای موضوع بیمه، خسارت وارد بر او را جبران کند یا وجوه معینی را به او بپردازد. متعهد را بیمه گر طرف تعهد را بیمه گذار وجهی را که بیمه گذار به بیمه گر می پردازد حق بیمه و آنچه را که بیمه می شود موضوع بیمه می نامند."

تعریف مذکور از بیمه در قانون ماهیت تعاونی و مکانیسم فنی و ضوابط آماری آن را منعکس نمی کند. در حالیکه حرفه بیمه گری سازمان دادن به تعاون و همیاری اشخاص در معرض خطر به منظور جبران خسارت و تامین سرمایه لازم است. به همین جهت تعریف دیگری از بیمه ارائه نموده اند بدین عبارت که از نظر فنی بیمه، عبارت از عملی است که بر پایه آن بیمه گر اشخاصی

^{۱۳} - خامنه ای، محمد، بیمه در حقوق اسلام، نشر تولید کتاب، ۱۳۸۱، ص ۸۴